INSTITUUT
NATUUR- EN
BOSONDERZOEK

Case Verdroging

De verdroging in Vlaanderen: Een sluipende crisis voor kwetsbare habitats en soorten

Verdroging vormt een van de meest kritieke milieudrukken voor de Vlaamse natuur, met een matige tot hoge impact op dertig verschillende habitattypen. Vooral op de veenhabitattypen is de impact aanzienlijk; habitats zoals overgangs- en trilveen (habitat 7140), kalktufbronnen (habitat 7220) en alkalisch laagveen (habitat 7230) lijden onder versnelde waterafvoer en grondwaterwinning, wat leidt tot de veraarding van veenbodems en een vrijstelling van nutriënten. Hierdoor verdwijnt de kenmerkende flora en bijgevolg ook de daarvan afhankelijke fauna. De binnendijkse zilte habitats, zoals zilte pionierbegroeiingen en graslanden (habitats 1310 en 1330), zijn voor hun kwaliteit direct afhankelijk van stabiele zoute kwel en historisch aanwezige zoutwatervoorraden die door bv. verdroging aangetast worden.

Vochtige heide en duinvalleien onder druk

In de heidegebieden kampt de vochtige heide (habitat 4010) met structurele verdroging, waarbij de grondwaterstanden in het groeiseizoen te diep wegzakken. Hierdoor treedt verdroging op en slaan de typische vegetaties om naar soortenarme pijpenstrootjesvelden. Voor slenken in veengronden (habitat 7150) wordt deze druk bovendien versterkt door de klimaatverandering, die leidt tot extremere droogteperiodes wat herstel bemoeilijkt. De uiterst soortenrijke vochtige duinvalleien (habitat 2190), met parnassia en verschillende orchideeënsoorten, zijn extreem gevoelig voor dalingen in de voorjaarsgrondwaterstand. Zelfs in de waterwegen is de impact zichtbaar: bij stromend water met waterplanten (habitat 3260) vallen de bovenlopen steeds vaker droog door te snelle waterafvoer in het stroomgebied, wat nog versterkt wordt door klimaatextremen.

Impact op graslanden en bossen

Vochtige graslandtypen zoals heischrale graslanden (habitat 6230), blauwgraslanden (habitat 6410), voedselrijke ruigten (habitat 6430) en glanshavergraslanden (habitat 6510) ondervinden aanzienlijke hinder van een dalende grondwatertafel. Bij blauwgraslanden leidt droogval zelfs tot onomkeerbare bodemdegradatie en ongewenste eutrofiëring. Ook diverse bostypes, waaronder veldbies-beukenbossen (habitat 9110), eiken-beukenbossen op zure bodem (habitat 9120), vochtige alluviale bossen (habitat 91E0) en hardhoutooibossen (habitat 91F0), vertonen tekenen van droogtestress.

Achteruitgang van soorten die verbonden zijn aan voor droogte gevoelige habitats

De achteruitgang van deze vochtige leefgebieden vertaalt zich direct in de crisis van de bijbehorende fauna en flora: Heikikker (*Rana arvalis*) verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding en vertoont een dalende trend, mede doordat de kwaliteit van de noodzakelijke habitats blijvend onder druk staat. De zeldzame groenknolorchis (*Liparis loeselii*), afhankelijk van stabiele hoge grondwaterpeilen in duinpannen en kalkmoerassen, lijdt direct onder verdroging en heeft een zeer ongunstige status. De bos- en struweelspecialisten onder de vogels vertonen een gemengde trend.

Deze vaststellingen nopen tot een beleidsversnelling. Via de Blue Deal investeert de Vlaamse overheid in het herstel van de natuurlijke hydrologie. De focus verschuift hierbij resoluut naar het verhogen van de 'sponsfactor' van ons landschap, waardoor water langer wordt vastgehouden in de brongebieden en bovenstroomse gebieden. Dit is niet alleen cruciaal voor de biodiversiteit, maar versterkt ook onze maatschappelijke weerbaarheid tegen klimaatextremen.

Behoefte aan natuurherstel en ondersteuning

De centrale oorzaak van de achteruitgang is een historische en voortdurende verstoring van de hydrologische dynamiek ten gevolge van menselijke ingrepen gericht op ontwatering en het gebruik van grond- en oppervlaktewater voor allerlei doeleinden. De effecten hiervan worden versterkt door de klimaatverandering. Om dit tij te keren, is een fundamentele verschuiving in het waterbeheer noodzakelijk en moet er worden ingezet op:

- **Hydrologisch herstel:** Het vertragen van de waterafvoer en het stopzetten van grond- en oppervlaktewaterwinning in en rond natuurgebieden is cruciaal voor veen- en moerassystemen.
- **Robuuste natuurkernen:** Het creëren van grote, samenhangende natuurgehelen verhoogt de veerkracht tegen verdroging omdat deze gebieden een grotere hoeveelheid water kunnen vasthouden.
- **Transversaalbeleid:** Integratie met beleidskaders zoals de Blue Deal en de Europese Natuurherstelverordening is essentieel om natuurherstel als hefboom voor klimaatadaptatie

te gebruiken. Via deze gebiedsgerichte beleidsaanpak moet het herstel van de waterhuishouding effectief bijdragen aan het stabiliseren van kwetsbare ecosystemen.

- **Monitoring en prioritering:** Er is nood aan een stelselmatige opvolging van milieudrukken via meetnetten om maatregelen daar in te zetten waar ze het grootste positieve effect sorteren. Daarnaast moet een betere systeemkennis ook zorgen voor doelgerichte en kostenefficiënte maatregelen. Hiertoe berekent Vlaanderen gebiedsdekkend sponsdoelen waaraan de komende jaren systematisch kan gewerkt worden.

Zonder de voortzetting en versterking van deze maatregelen om de waterhuishouding te herstellen, blijven de overlevingskansen van specialisten zoals de heikikker onzeker.

Beeld: Vildaphoto